

ACC. N.R. M. 12869:1-7.

Landskap: ..Västergötland..... Upptecknare: ..Siv. Winelius.....
Härad: ..Vartofta..... Berättare: ..Carl Johan Gustafsson.....
Socken: ..Dimbo..... Berättarens yrke: ..lantbrukare.....
Uppteckningsår:1953..... Född år1876..... iAcklinga.....

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Luf. 73.

L.U.F. 73

När den nya tiden kom till bygden. (s. 1-7)

När den nya tiden kom till bygden.

Ekonomiskt sett har ej Tidaholm haft någon större betydelse för denna trakten. Endast några småbrukare sålde en del produkter där. De större jordbrukarna sålde potatis till brännvinsbrännerierna och spannmål till Falköping, där man fick mer betalt. (Marknaderna ägde rum där en gång i månaden och dessutom var det två stormarknader om året.)

I Ekedalen tillkom en handelsbod mycket tidigt, redan på 1850-talet. Ägaren fick söka särskilt tillstånd för att öppna den. Det lyckades på grund av närheten till alunbruket och kalkbrottet. I Dimbo öppnades en handelsbod på 1860-talet. Huvudaffären förlades till Ekedalen och den i Dimbo var en filial. Det blev besvärligt för den förste handlaren i Ekedalen, för den yngre var duktigare affärsman. Mellan de båda blev många tvistigheter och processer och den gamle måste slutligen upphöra med sin affär. Det berättas att den nye handlaren en gång bjöd den gamle på brännvin. Som tack stämde denne honom. Det var inte tillåtet att utskänka brännvin över disken. -

Bystämman har inte förekommit i mannaminne i Dimbo. Men min far, som var född i Acklinga 1844, mindes bystämman där. Äldermannen kallade samman byamännen med lur. Detta upphörde i och med utskiftningen på 1850-60-talen. Mina farföräldrars gård utskiftades 1863. Skiftningen,

som i allmänhet annars skedde med stor ovilja från böndernas sida, gick smärtfritt i Acklinga, därför att baron H.H. von Essen, som ägde gårdar i Acklinga, var den som begärde skiftet och bönderna vågade inte göra honom emot.

Tjurförening fanns i Dimbo en kort tid i början av 1900-talet.

Förr odlades mycket potatis här i trakten på grund av de många brännerierna.- När sockerbruket i Lidköping började sin verksamhet hösten 1904, började man med vitbetsodling här i trakten, men den upphörde på grund av de långa transportererna.

Så långt jag kan minnas tillbaka, har man haft svin i ungefär samma utsträckning, till för omkring 7-8 år sedan då svinuppfödningen intensifierades. - Förr då man var självförsörjande i stor utsträckning på gårdarna, höll man många får för ullens skull. Senare då detta förhållande ändrades och då man i stället för de gamla trögärdesgårdarna började använda tråd, som fåren lätt kom igenom, blev det besvärligt att ha dem och man upphörde helt med fåraveln.- Greve Nils Posse på Vreten var en föregångsman inom mejerihanteringen. Han började med ett mejeri i Ekedalen i slutet av 1870-talet. Från Dimbo körde man då dit med mjölken. Tidigare avyttrade man bara litet smör till Tidaholm.-

Märgling har inte förekommit här, men förr tillfördes jorden kalk från kalkbergen i Ekedalen. Dimbo ligger på kalkberg, ytvattnet försvinner, så att jorden dräneras på naturlig väg. -

ACC. N:R M. 12869:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

På 1890-talet började man med nya jordbruksredskap. Det var egendomen Dimboholm, som gick i spetsen. Då kom den första slåttermaskinen och vid sekelskiftet fjäderharv i stället för sylharv. Strax efteråt köpte godsägare Brissman på nämnda egendom en självavläggare och en bredsåningsmaskin, något senare ersatt med en radsåningsmaskin. De andra större gårdarna följde snart exemplet. De första maskinerna köptes i Falköping. En del skaffade sig senare sina maskiner från firman J. Bengtzon i Tidaholm. Då efterfrågan på slåttermaskiner blev större, såldes de här i Dimbo av en handlare, som hette Dalén. -

Nötkreaturspremieringar började omkring 1880 i Dimbo och Ekedalen. Man började då också propagera för ätande av hästkött. Det var godsägare Beckman på Oltorp, som gick i spetsen för detta. Dessa premieringar bidrog betydligt till en förbättrad kreaturstam.

Förr var det gårdarna efter mantal, som hade hand om vägarna. Det var ett mödosamt arbete, så t.ex. fanns ej stenkross utan makadamen slogs för hand.

På vagnarna var förr hjulringen ganska smal, ungefär 5 cm., men för omkring 30 år sedan blev det lag på att bredare hjul på 8-10 cm. skulle användas. De skulle då inte gå så illa åt vägarna. För ca. 15 år sedan började man här använda vagnar med gummihjul.

1874 blev det järnväg till Ekedalen från Svensbro. Att en station byggdes här berodde på kalkbrotten och behovet av bättre fraktmöjlig-

ACC. N:R M. 12869:4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

heter. 1876 blev det järnvägsförbindelse med Tidaholm. Under de mellanliggande två åren hade Vulcans tändsticksfabrik magasin i Ekedalen, dit de färdiga varorna fördes för vidare frakt. Ett av dessa magasin vinterbonades sedermera och gjordes till traktens första mejeri (se ovan). Då järnvägen kom till Ekedalen, började man också med spannmålsaffärer där. Tidigare hade bönderna måst frakta sin spannmål ända till Falköping, Lidköping, Borås m.fl. städer.

Gästgiveriet i Dimbo förlorade i betydelse, i samma mån som Tidaholm växte till och järnvägen byggdes från Ekedalen till Tidaholm. Då tog man hellre in på Högbergs hotell eller Järnvägshotellet där. Skjutshället blev samtidigt av mindre betydelse. 1904 då tingshuset flyttades till Tidaholm, upphörde både gästgiveriet och skjutsstationen.

Binäringar har funnits här i trakten genom alunbruket vid Oltorp och kalkbrottet vid Kavlås. De grundades i slutet av 1700-talet och upphörde under förra hälften av 1800-talet, då kalkbrottet började vid Övertorp. Den gamla arbetarstammen från Kavlås behölls vid Övertorp. Annebergs brännvinsbränneri, som började omkring 1885 och nedlades för två år sedan har varit en annan näringsgren liksom ett garveri här i Dimbo, som drevs i ganska stor skala och upphörde för omkring 30 år sedan. I övrigt har det varit en ren jordbruksbygd här.

Emigrationen fick aldrig så stor betydelse här att det blev ont om folk. Den tog bara överflödsfolket. Det var ju dåliga tider här och om

ACC. N:R M. 12869:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

man förtjänade 1 -1,50 kr. om dagen, så lockades man av utsikterna att där få 1 - 1 1/2 dollar. Det betydde då ungefär 5 kr. Emigrationen upphörde vid första världskrigets utbrott.

På 1880-90-talen blev det modernt att ha väggar av gjutmassa till ladugårdarna i stället för timmer. Men det var ohygieniskt och numera har man tegel. - På ladugårdarna hade man förr halm. Sedan blev det spån. På en del ställen har man halm med trävirke och tegel ovanpå. Även på spåntak har tegel lagts. Numera användes eternit mera allmänt. På boningshusen hade man aldrig enbart halm, utan man lade torv ovanpå för eldfarans skull. Numera är det tegel.

I min barndom var det brukligt med endast kortgardin. "Jalousier" av smala träribbor sattes för fönstren om natten och rullades ihop på morgonen. Man hade även "jalousier" av tyg, som drogs för om natten. I backstugor, där det var ont om slantarna, kunde man ibland få se att de tapetserat med illustrerade tidningar. - Järnspis började man med här på 1880-talet.

Endast i undantagsfall har man ännu begravnings- och bröllopsmiddagar utanför hemmet. De äger då rum i Tidaholm.

I min barndom firedes aldrig födelsedagar, men för omkring 40-50 år sedan började det bli vanligt att skjuta samman pengar till presenter, då någon i bygden firade en bemärkelsedag.

"Falköpings tidning" började utkomma 1856 och var den första tidningen här. Det var vanligt att några gårdar slog sig samman om pre-

ACC. N:R M. 12869:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

numurationsavgiften och hade tidningen en dag var.

Här i Dimbo fanns ett litet sockenbibliotek för 60-70 år sedan. 1890 kom en skollärare, som hette K.A. Warén hit. Han begärde och fick anslag till det. -

I hemmen ägde man nästan uteslutande religiösa böcker. Det var bl.a. Luthers och Nordborgs postillor, Arndts "Om den sanna kristendomen" och "Kristens resa" av Bunyan. Många hade "Sanningsvittnet" och "Svenska posten". Det var religiösa tidskrifter. Likaså hade man "Arbetarens vän" och "Barnens vän", som var nykterhetstidningar av religiös läggning. Häftade 25-öresböcker började köpas för omkring 50 år sedan.

Det är en öppen bygd här i Dimbo och tron på övernaturliga väsen och händelser har ej varit stor.

De gamla husförhören slutade i sina ursprungliga former omkring 1886, då prästen P.O. Landén kom hit. Han upphörde med katekesfrågorna. Men husförhören fortsätter ännu här i Dimbo på så sätt att en andaktsstund lyses ut i kyrkan i någon av gårdarna. Denna äger rum en gång om året i november månad före mantalsskrivningen. Prästen går då först igenom församlingsboken och håller sedan en andaktsstund. Efteråt dricker man kaffe och samspråkar.

Från Tidaholm kom frikyrkliga predikanter. Omkring 1880 byggdes ett missionshus här i Dimbo av Missionsförbundet. Även baptisterna hade

ACC. N:R M. 12869:7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till att börja med tillträde där, men genom tvistigheter rörelserna emellan uteslöts de senare därifrån. De sista 20 åren har pingstvännerna vunnit terräng här.

Nykterheten i bygden har blivit bättre mot förr. Omsvängningen skedde med P.O. Landén, som höll mycket strängt på nykterheten. Vid bröllop, barndop o.d. brukade han säga att om brännvinsflaskan stod på bordet, skulle han endast göra sin förrättning och sedan gå.